

Til Folketingets Kulturudvalg

Vedr. offentlighedens adgang til Rigsarkivets arkivalier

Der er desværre opstået et både praktisk, men også meget principielt problem med hensyn til adgangen til landets kulturarv for helt almindelige borgere – i dette tilfælde inden for arkivvæsenet.

Hovedspørgsmålet er: Er det landets politikere, der bestemmer reglerne for adgangen til vores fælles kulturarv – eller er det en enkelt embedsmand, som uhindret kan opstille så store restriktioner, at adgangen i realiteten bliver umuliggjort for helt almindelige danskere?

Der har her i landet altid været tradition for, at alle skulle have adgang til at forske i Rigsarkivets og landsarkivernes materiale, hvilket der i tidens løb er kommet mange gode resultater ud af.

Nu er der imidlertid sket det, at rigsarkivar Asbjørn Hellum i stigende grad hindrer den frie og lige adgang til vores fælles kulturarv i Rigsarkivet og de tidligere landsarkiver:

- Han har lukket Erhvervsarkivet i Aarhus.
- Han har begrænset adgangen til udlån af materiale arkiverne imellem til kun at omfatte materiale efter 1850 (uden hensyn til materialets fysiske tilstand).
- Han har planer om, at det fremover skal være helt udelukket at benytte arkivmateriale på et andet arkiv – brugeren må flytte sig efter materialet.
- Læsesalenes åbningstider er reduceret voldsomt (i Åbenrå og Odense er der f.eks. nu kun åbent 2 dage à 5 timer).
- Der er kraftige restriktioner på, hvor meget arkivmateriale, man inden et besøg kan bestille til brug på læsesalen.

Det er med andre ord blevet noget af en tid- og ressourcekrævende opgave at drive arkivstudier.

Rigsarkivaren forsvarer sig med, at der er meget af arkivmaterialet, der nu er tilgængeligt på nettet. Ja, meget af det materiale især slægtsforskerne bruger, er blevet digitaliseret, og det er godt. Men alt det materiale, som forskere og andre, der beskæftiger sig med den brede historie, skal bruge – det bliver ikke digitaliseret. Der er digitaliseret mange sider, men hvis man regner det om i procent, er der kun tale om en meget lille procentdel. Meget arkivmateriale egner sig overhovedet ikke til digitalisering, da det kun vil blive benyttet af ganske få mennesker – men det er måske netop her, der ligger materiale, som kan ændre vort kendskab til historien.

Der er mange mennesker, der beskæftiger sig med landets historie – og der er stor interesse for at få et nærmere kendskab til vores fælles fortid i alle dens mange og rige facetter.

Det kan godt være, at det ikke er så mange mennesker, der sidder på de enkelte læsesale, men resultaterne af deres arbejde når til gengæld ud til rigtig mange mennesker. Deres arkivstudier bliver anvendt til bøger – til artikler i årbøger, tidsskrifter, aviser – til foredrag for store og små forsamlinger – til byvandring – til undervisning på alle niveauer - til udstillinger og meget andet. Det er viden, rigtig mange mennesker får glæde af.

Og dertil kommer alle de mange historiestuderende rundt om på landets universiteter, som også meget gerne skulle lære at håndtere kilderne og selv kunne tage stilling til deres værdi. Det er håndværk, man kun lærer ved selv at have fingrene i materialet. De skal hurtigt igennem deres studier, og de har ikke tid til at afsætte mange måneder til arkivstudier – og har for øvrigt heller ikke de økonomiske midler til at rejse rundt i landet til de forskellige arkiver.

Forskere og andre heltidsbeskæftigede vil også kun i begrænset omfang have mulighed for at afsætte den fornødne tid til arkivstudier under disse forhold, hvis de samtidig skal passe deres undervisning og deres arbejde.

Det bliver med andre ord så besværligt, tidkrævende og økonomisk belastende, at det fremover kun vil være nogle ganske få, udvalgte forskere, der for alvor vil kunne drive historieforskning på basis af kildemateriale. Historieforskningen vil blive monopoliseret – og det er vel ikke det, vi ønsker os i et demokrati?

Det må da være vigtigt, at landets borgere har adgang til landets kulturarv. At landets historie i al dens mangfoldighed kan blive formidlet videre til landets borgere. Og at vore kommende historikere som studerende lærer at arbejde med kildematerialet, så de kan blive dygtige og kompetente historikere.

Mit personlige udgangspunkt er nedlæggelsen af Erhvervsarkivet i Aarhus, der førte til dannelsen af Foreningen Læsesal til Århus, der repræsenterer faghistorikere, lokalhistorikere, slægtsforskere og de historiestuderende. Desuden har vi et positivt samarbejde med byens kulturrådmand Rabih Azad-Ahmad og med byens kulturudvalg. Alle har vi forsøgt at komme i dialog med rigsarkivaren – hidtil uden held.

Og imens har sagen udviklet sig fra at være et lokalt Århus-problem til at blive et landsdækkende og et principielt problem – derfor denne henvendelse til Folketingets Kulturudvalg.

Vores holdning er, at der i det mindste i alle de universitetsbyer, hvor der er et historiestudium, bør være adgang til fjernlån, så man kan indlåne arkivalier fra andre arkiver (også fra Rigsarkivet og dets forskellige afdelinger).

Der er i alle universitetsbyer et stadsarkiv, som sagtens vil kunne opfylde de sikkerhedskrav, rigsarkivaren stiller – også uden at det bliver hans egne folk, der bemander læsesalene.

Vi ved, at arkivloven er ved at blive taget op til revision. Vi håber derfor inderligt, at man vil lade hele problemstillingen om adgangen til arkivalier indgå i kommissoriet for dette udvalg – det gælder især muligheden for fjernlån, men også åbningstiden på alle afdelinger af Rigsarkivets læsesale.

Samtidig håber vi, at man vil tage stilling til, om det er landets politikere eller en enkelt embedsmand, der bestemmer, i hvor stort omfang landets borgere skal have adgang til deres egen historie?

På vegne af Foreningen Læsesal til Aarhus, den 18. dec. 2016

Vibeke Harsberg
Arkivar, cand.mag.